

Als bijen het bedrijf mochten inrichten...

Wat kunnen we doen om de omgeving voor bijen aantrekkelijker te maken? Genoeg mogelijkheden, blijkt uit vier b(l)oeiende verhalen die klonken tijdens de Winterconferentie in Merksplas, verteld door Bert de Doncker, Roeland van Dee, Geert Groessens en An Verboven.

Tekst: Ellen Winkel

Bert de Doncker, imker en docent van de cursus
Natuurlijk Imkeren bij Landwijzer:

'Voor gezonde bijen is het belangrijk dat er het hele jaar door genoeg stuifmeel en nectar te halen is'

"Wandel eens rond de bijenkast en kijk goed om je heen. Wat is daar te halen voor de bijen?" Bert de Doncker nodigt iedereen uit zich die vraag te stellen. "En wat bloeit er in een ruimere omgeving? Je kunt op een stafkaart uittekenen waar de hazelaars, wilgen en andere bloeiende planten en bomen staan. Zo kun je een drachtkaart of een drachtkalender maken. Google maps is ook heel handig: daarmee kun je heel goed zien wat het vlieggebied is van de bijen."

Hij projecteert een kaart waarop hij rond de bijenstal van Widar in Merksplas cirkels heeft ingetekend waarvan de straal verschillende afstanden aangeeft, van 300 meter tot 3 kilometer. In het begin van het jaar, als de temperatuur net wat hoger is dan 8 graden, blijven ze binnen een cirkel van 300 meter; een gebied van 28 hectare. "Ze hebben dan vooral veel stuifmeel nodig. Stuifmeel levert eiwit voor bijenlarven. Verschillende bloemen bevatten stuifmeel met verschillende aminozuren. Er zijn tien essentiële aminozuren – dat wil zeggen aminozuren die bijen zelf niet kunnen aanmaken – die in een bepaalde verhouding in het dieet moeten voorkomen. Het aminozuur dat relatief het minst voorhanden is, remt de groei en ontwikkeling van het volk, doordat de overige niet kunnen worden aangewend voor de vorming van eiwit. Diversiteit in stuifmeel is dus even belangrijk als het

aanbod ervan. Een volk heeft gedurende een jaar gemiddeld 40 tot 50 kilo stuifmeel nodig. Dat zijn 200.000 klompjes die de bijen aan hun achterpoten de kast inbrengen."

"In de zomer vliegen ze in de cirkel van 3 kilometer; een gebied van 2800 hectare. Ze hebben dan eerder behoefte aan nectar." Nectar, dat wordt omgezet tot honing, levert suiker (energie) zodat de bijen kunnen bewegen, vliegen, warmte kunnen produceren om de temperatuur van het broednest op peil te houden, of ventileren bij warm zomerweer. De 3-kilometerzone overstijgt het niveau van het landbouwbedrijf. Je hebt er dus minder

invloed op, maar je kunt wel inventariseren waar lindebomen, klaver en andere drachtplanten te vinden zijn en in welke periodes er veel of weinig te halen is.

De calculator op de website drachtkalender.nl is daarbij een handig hulpmiddel, met een overzicht van wanneer allerlei planten en bomen bloeien en hoeveel stuifmeel en nectar ze leveren. Bert tipt: "Als je een nieuwe standplaats voor de bijen zoekt, speel dan eens met die 300 meter cirkel om de meest gunstige plek te vinden. Langs een bosrand is de situatie veel gevarieerder dan midden tussen weides en akkers."

Drachtgebied in het jaarverloop

 drachtkalender.nl/calculator

Periode	Vroege voorjaar 15 jan-15 apr	Voorjaarsdracht 15 apr-20 mei	Zomer 21 mei-15 aug	Nazomer 16 aug-31 okt
Stuifmeel- behoefte	groot	zeer groot	klein	middelmatig
Nectar behoefte	klein	groot	grootst	klein
Beperkende factoren	klimaat	klimaat + volkgrootte	nectarbronnen	klimaat + voedselbron
Drachtgebied	500 m	2 km	3 km	1 km

Roeland van Dee van Deeli Fruits & Honey in Ophemert (Betuwe):

'Ik heb mijn bedrijf opgezet vanuit de gedachten van een bij'

"Twintig jaar geleden ben ik met 'het imker-virus' besmet. Ik leerde het bijhouden van een 70-jarige vrouw. 'Kijk niet teveel in de kast', vertelde ze. Je kunt ook veel waarnemen vanaf de buitenkant. Zo doe ik het nu. Ik pak een stoel, en ga gewoon zitten kijken."

Roeland van Dee en zijn vrouw Ingrid startten in 2006 een gemengd fruitbedrijf van 4 hectare in de Betuwe met kleinschalige kippen-, koeien- en varkenshouderij. De bijen vormen het uitgangspunt. "Ons bedrijf zit midden tussen grootschalige fruitteelt. Drie weken per jaar is het feest met al die bloesem, maar de rest van het jaar is het voor de bijen een woestijn. Daarom denken wij bij alles wat wij planten aan voer voor de bijen. Eten, eten, eten!"

Op 1 hectare hebben ze druiven aangeplant. Op een foto toont Roeland het kleurrijke bloemenmengsel dat ze tussen de rijen hebben gezaaid. Klapproos, phacelia en korenbloem springen in het oog. "Dit gebruiken ze in Duitsland in de wijnbouw, een mengsel van

wel tachtig verschillende bloemen en kruiden die de hele zomer bloeien. Het heet Wolff Mischung. Het is ook een groenbemester. Als alles is uitgebloeid mogen de kippen erin zodat ze de zaadjes er lekker uit kunnen pikken." Roeland en Ingrid hebben allerlei soorten fruitbomen aangeplant en verschillende variëteiten van bramen, frambozen en blauwe bessen. Ze maken er sap, jam en ijs van. Rondom hun bedrijf hebben ze meidoorn en sleedoorn geplant. De bloesem is fijn voor de bijen, en dankzij de stekels vormen de hagen een natuurlijke afrastering voor hun brandrode runderen. Het dak van hun nieuwe gebouwen gaan ze met sedum – ook een goede bijenplant – bedekken. "Als je toch een dak maakt, kun je net zo goed een dak vol bloemen maken", zegt Roeland.

Onlangs volgde hij een cursus korven vlechten. "Heel moeilijk om zo'n korf goed rond te krijgen", lacht hij. "Ik heb liever korven dan kasten. Van mijn 60 volken zitten er nu 14 in een korf. We hebben een stukje grond

Roeland en Ingrid van Dee

gepacht waar we Sint Jansrogge hebben gezaaid. Met dat stro kun je goed vlechten."

"Waar ik het liefst mee bezig ben, is zwermen scheppen. Dan weet ik dat ik tevreden bijen heb en daar word ik vrolijk van. Ik doe niets aan varroa-bestrijding en de volken komen bijna allemaal de winter door. Slechts één lijkt het deze winter niet te halen. De meeste honing mogen de bijen zelf houden. Ik heb afgelopen jaar 150 kilo geogst, waarvan ik weer 100 kilo heb teruggevoerd aan volken die wat extra nodig hadden. Dus we houden alleen honing voor onszelf over en wat kennissen." Iemand in de zaal vraagt zich af waarom hij dan zoveel bijen heeft: "Wat is de functie ervan als je nauwelijks honing oogst?" Roeland antwoordt: "Ik ben nu eenmaal besmet met het imker-virus. Ik heb mijzelf ten dienste gesteld van de bijen. En via mijn bijen ontmoet ik vrienden en die vrienden kopen dan weer mijn ijs."

Geert Groessens, imker en docent van de cursus
Natuurlijk Imkeren bij Landwijzer:

'Welke nieuwe teelten komen bij én boer ten goede?'

"Weet iemand wat dit is?" Geert Groessens laat een gedroogde plant rondgaan in de kring mensen die meedoet aan de werkgroep 'Drachtplanten en nieuwe bijenteelten'. Het is een lange, dunne stengel met geelbruine, druppelvormige zaaddoosjes. De meeste kennen hem niet, maar iemand weet het: "Het is huttentut."

"Inderdaad", zegt Geert. "Huttentut, *Camelina sativa*, een kruisbloemige. Deze plant heeft mij getriggerd, en daarom sta ik nu hier. Huttentut werd vroeger veel geteeld als oliegewas. Het gewas heeft een korte teeltcyclus van 90 dagen. Dat betekent dat het als nateelt gezaaid kan worden na bijvoorbeeld gerst. Dan bloeit het eind augustus, begin september, dus op een moment dat de bijen grote nood hebben aan nectar en pollen."

Deze nateelt zou commercieel interessant kunnen zijn. Uit het zaad van huttentut – ook cameline genoemd – kan olie worden geperst die zeer rijk is aan omega-3 en omega-6 vetzuren. "We zouden die olie als een regionaal product kunnen promoten: 'koop Belgische huttentut-olie en steun daarmee de honingbijen'. Durven we hierover door te denken? Kunnen wij een laboratorium zijn voor nieuwe teelten die de bij en de boer ten goede komen? Ik nodig jullie uit om met mij een werkgroep op te richten om te kijken wat mogelijk is."

Volgens Geert is het goed dat er allerlei initiatieven zijn om bollen te planten en bloeiende akkerranden in te zaaien, maar zolang deze

teelten afhankelijk zijn van vrijwilligers en subsidies zullen die niet de grote schaal bereiken die nodig is voor de bijen. Daarom stelt hij een nieuwe stap voor: zoeken naar commercieel interessante teelten en tegelijk nadenken hoe je het grote publiek er warm voor kunt maken. "Mensen zeggen vaak dat de landbouw het probleem is, maar je moet het omdraaien: in de landbouw ligt de oplossing. Vooral als je een nateelt kunt aanbevelen waarvoor een verzekerde afzet bestaat waardoor de boer een extra inkomen krijgt. Consumenten kunnen daaraan bijdragen door deze producten te kiezen."

Een andere mogelijk interessante teelt is zwart komijnzaad, *Nigella sativa*. Het is als specerij in maaltijden te gebruiken en je kunt er een medicinale olie van persen. "In de moslimwereld is zwarte komijn heel bekend. Volgens de overlevering heeft de profeet Mohammed gezegd: 'Gebruik dit zwarte zaad regelmatig omdat het een geneesmiddel voor elke ziekte bevat, behalve voor de dood'. In Egypte produceert deze plant veel nectar en stuifmeel, maar zou ze het bij ons ook goed doen? En is zwarte komijn geschikt als nateelt? Dat is het onderzoeken waard.

En welke mogelijkheden zijn er nog meer? De groep is enthousiast. Er melden zich direct enkele mensen aan – zowel imkers als telers – om hier werk van te maken. De werkgroep krijgt de naam 'Breng het land tot bloei'.

(Foto: RL Rixen/land)

Huttentut (*Camelina sativa*)

(Foto: Pamela J. Eisenberg)

Zwart komijnzaad (*Nigella sativa*)

 brenghetlandtotbloei@gmail.com

An Verboven van CSA-bedrijf De Zonnekouter in Machelen aan de Leie (B): 'De bij doet dienst als verwever'

"Toen wij op deze plek begonnen, ben ik heel veel bomen, struiken en bloemen gaan planten om de plek aantrekkelijk te maken voor een grote diversiteit aan vogels en insecten", vertelt An Verboven. Samen met Walter Coens bouwde zij sinds 2000 een oude vervallen boerderij om tot een bloeiende plek: een gemengd BD-bedrijf van 6 hectare met groenteteelt, koeien, schapen en bijen. Er is een boerderijwinkel en een zaaltje voor activiteiten en cursussen. Sinds vorig jaar zijn ze een coöperatie geworden: er zijn drie jonge meewerkende vennoten ingestapt, en een deel van de klanten is mede aandeelhouder. De jaarcursus *Natuurlijk Imkeren* van Landwijzer (opleidingscentrum voor biologische landbouw) vindt plaats op de Zonnekouter, waar een mooie nieuwe bijenstal staat. Sinds meer bijenvolken hun intrede deden werd duidelijk dat er door het seizoen heen gaten vielen in het aanbod van nectar en pollen. De omgeving rond het bedrijf is ook niet echt bijvriendelijk, dus wilde An bekijken

wat ze op de Zonnekouter kon verbeteren. Het eerste wat ze deed, was inventariseren wat wanneer bloeit. "Zo bloeiden in februari zwarte els en hazelaar, maar er was heel weinig gele kornoelje. Dus besloten we om die erbij te planten, dicht bij de bijenhal. In maart bloeide de wilg, maar het was veel van dezelfde soort. We hebben verschillende soorten wilg erbij geplant."

Zo liep ze alle maanden van het jaar af. "Grote bomen zijn goud waard voor de bijen. Maar vanaf juni begint het aanbod van de bomen af te nemen, en vanaf juli helemaal. Daarom probeer ik de brandnetels langs de gracht weg te maaien en er kattenstaart, moerasspirea en valeriana te planten." Door een deel van het akkerland met bloeiende groenbemesters in te zaaien, is er ook in augustus en september nog wat te halen. "Daarin hebben we veel moeten leren. Rode klaver blijkt niet geschikt te zijn voor bijen. De hazen aten de incarnaatklaver op en de duiven de wikke. Boekweit en phacelia gaan

wel goed, maar niet als we breedwerpig zaaien. Dan krijgt knopkruid de overhand. Als we het op rijen zaaien zodat we ertussendoor kunnen met de rolschoffel, dan gaat het goed."

An is meer een natuurmens, vertelt ze, terwijl Walter meer de man van de landbouw is. "Soms levert dat pittige gesprekken op. Iedere strook houtkant of bloemen gaat van de akker of het weiland af. We zijn op zoek gegaan naar dubbele functies. Bloeiende houtkanten leveren ook hakhout op. Fruit, kruiden en vruchtgewassen leveren voer voor de bijen, en tegelijkertijd zorgen bijen voor een goede bestuiving. Een kruidenrijk weiland met veel bloemen draagt bij aan de gezondheid van de koeien. Landbouw en natuur kunnen heel goed samen. De bij doet daarbij dienst als verwever." 🐝

 dezonnekouter.be